របាយការណ៍អ្នកឃ្លាំមើលតុលាការកាត់ទោសខ្មែរក្រហម

កម្មវិធីរបស់ The Asian International Justice Initiative

ឆ្នាំទី១ លេខ ៣ សប្ដាហ៍ទី ៣ (២០ ~ ២៣ មេសា ឆ្នាំ២០០៩)

" សវនាការអង្គសេចក្ដីលើករណីអតីតប្រធានមន្ទីរ ស.២១ កាំង ហ្គិចអាវ ហៅ ឌុច"

រូបភាព: ឌុច ក្នុងបន្ទប់សវនាការ

១. សេចក្ដីសង្ខេប

ការចោទសួរពីការបង្កើតមន្ទីរ ស-២១ បានចាប់ផ្ដើមនៅថ្ងៃពុធ ទី២២ ខែមេសា ឆ្នាំ២០០៩ បន្ទាប់ពីប្រធានអង្គជំនុំជម្រះប្រកាសបញ្ចប់ការចោទសួរលើអង្គហេតុ និងការពនិត្យភស្តុងតាងអំពីមន្ទីរ ម-១៣ ។ ដំណាក់កាលនេះ បានចាប់ផ្ដើមធ្វើការចោទសួរទៅលើជនជាប់ចោទ អំពីការបង្កើតមន្ទីរ ស-២១ ។ កាលពីថ្ងៃចន្ទ័ និងថ្ងៃអង្គារនាសប្ដាហ៍នេះ សាក្សីចុងក្រោយពីររូបត្រូវបានចោទសួរពីមន្ទីរ ម-១៣ គឺលោក **ចាន់ វឿន** និង លោក **ចាន់ ខន** ដែលជាអតីតអ្នកយាមនៅមន្ទីរនោះ ។ ពួកគេបានផ្ដល់សក្ខីកម្មអំពីបទពិសោធន៍ កាលដែលនៅធ្វើការក្រោមបង្គាប់របស់**ឌុច** និងពីលក្ខខណ្ឌនៅមន្ទីរ ម-១៣ ។ ចំពោះសាក្សីទី១ **ឌុច** បានបដិសេធថា លោក **ចាន់ វឿន** មិនធ្លាប់ធ្វើការជាមួយគាត់ទេ ។ លើសពីនេះទៅទៀត សក្ខីកម្មដែលសាក្សីបានផ្ដល់ ហាក់ដូចជាមិនស៊ីសង្វាក់គ្នាជាមួយសក្ខីកម្មដែលបានផ្ដល់ឱ្យសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ។ ហេតុដូច្នេះ នាំឱ្យមានភាពមន្ទិលទៅលើភាពអាចទុកចិត្តបានចំពោះសក្ខីកម្មនេះ។ ទោះបីជាយ៉ាងនេះក៏ដោយ វត្តមាន និងអត្តសញ្ញាណរបស់ **ចាន់ វឿន** ត្រូវបានបញ្ជាក់បន្ថែមដោយសក្ខីកម្មរបស់សាក្សី **ចាន់ ខន** ដែលត្រូវបានជនជាប់ចោទទទួលស្គាល់ថា ជាអតីតអ្នកធ្វើការក្រោមបង្គាប់

របស់ឌុចនៅមន្ទីរ ម-១៣ ។ ក្រៅពីរៀបរាប់ថា ឌុច ជាមនុស្ស *ម៉ឹងម៉ាត់ ហើយម៉តចត់ការងារ* សាក្សី **ចាន់ ខន** បានបន្ថែមថា គាត់គ្មានជម្រើសទេ នៅពេលដែលគេប្រាប់ឱ្យទៅបំរើការនៅមន្ទីរ ម-១៣ ដែលចំណុចនេះ ឌុច បានប្រាប់ថា ជាលក្ខខណ្ឌទូទៅសម្រាប់យុវជននៅ *តំបន់មូលដ្ឋាន* ។ សក្ខីកម្មរបស់ **ចាន់ ខន** ហាក់ដូចជាមិនស៊ីសង្វាក់នឹងចំណុចមួយចំនួនដែលលើកឡើងដោយ ឌុច ប៉ុន្តែមានចំណុចដែលស្របគ្នានៅត្រង់ថា ឌុច មិនដែលបានសម្លាប់មនុស្សដោយផ្ទាល់ដៃទេ ។

២. បញ្ហាច្បាប់ និងនីតិវិធី

ក. សេចក្តីសង្ខេបអំពីសក្ខីភាព

***<u>សក្ខីភាពរបស់សាក្សី ចាន់ វឿន</u>* :** សាក្សី **ចាន់ វឿន** មានអាយុ ៥៦ឆ្នាំ បានអះអាងថាគាត់គឺជាអតីតអ្នកយាមនៅមន្ទីរម-១៣ ។ បើទោះបីជាយ៉ាងនេះក៏ដោយ ឌុច បានអះអាងថាសាក្សីរូបនេះមិនធ្លាប់នៅមន្ទីរ ម-១៣ ទេ ។ សាក្សី **ចាន់ វឿន** បានរៀបរាប់អំពីលក្ខខណ្ឌនៃការឃុំឃាំង របៀបសួរចម្លើយ និងការសម្លាប់នៅមន្ទីរ ម-១៣ ព្រមទាំងចរិកលក្ខណៈរបស់ ឌុច ។ សក្ខីភាពនេះមិនស៊ីសង្វាក់គ្នាជាច្រើនចំណុចជាមួយចម្លើយរបស់ ឌុច ហើយមិនស្របគ្នាទៅនឹងចម្លើយដែលសាក្សីរូបនេះបានផ្តល់ឱ្យសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ។ លើសពីនេះ វាហាក់ដូចជាមានភាពមិនច្បាស់លាស់ចំពោះអ្វីដែលសាក្សីរូបនេះបានឃើញ និងអ្វីដែលបានសន្មត់។ ដូច្នេះនាំឱ្យមានមន្ទិលអំពីភាពអាចទុកចិត្តបានលើសក្ខីកម្មនេះ ។

***<u>សក្ខីភាពរបស់សាក្សី ចាន់ ខន</u>* :** សាក្សី **ចាន់ ខន** គឺជាសាក្សីទីបី និងចុងក្រោយ ដែលបានផ្តល់សក្ខីភាពអំពីអង្គហេតុនៅមន្ទីរ ម-១៣។ សាក្សីរូបនេះលើកឡើងថាកាលនោះគាត់មានអាយុ ១៣-១៤ឆ្នាំ នៅពេលដែលគាត់ត្រូវជ្រើសរើសឱ្យចូលបំរើការងារជាអ្នកយាមនៅមន្ទីរ ម-១៣ ក្នុងឆ្នាំ១៩៧៣ ។ នៅចុងឆ្នាំនោះ ឬប្រហែលជានៅដើម ឆ្នាំ១៩៧៤ គាត់ត្រូវគេចាត់ឱ្យទៅធ្វើស្រែ ។ បើទោះបីជាសាក្សី **ចាន់ ខន** បញ្ជាក់ថា គាត់មិនចង់ធ្វើការនៅមន្ទីរ ម-១៣ ក៏ដោយ ក៏គាត់គ្មានជម្រើសអ្វីក្រៅពីធ្វើការតាមបញ្ជាឡើយ ។ សក្ខីភាពរបស់ **ចាន់ ខន** ហាក់ដូចជាខុសគ្នាជាមួយចម្លើយ ដែលបានផ្តល់ឱ្យសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ។ ប៉ុន្តែចម្លើយដែលគាត់បានផ្តល់ក្នុងសវនាការហាក់ដូចជាស្របនឹងការអះអាងរបស់ ឌុច ថាគាត់មិនដែលបានសម្លាប់មនុស្សដោយផ្ទាល់ដៃទេ ហើយមានចំណុចមិនស៊ីសង្វាក់មួយចំនួនទៀតពាក់ព័ន្ធនឹងវត្តមានកុមារ និងបញ្ហាទីកជំនន់នៅឆ្នាំ១៩៧៣ ។ បន្ថែមលើនេះ សាក្សី **ចាន់ ខន** បានលើកឡើងអំពីការកង្វះការថែទាំសុខភាពនៅមន្ទីរ ម-១៣ ។

***ចម្លើយឌុច អំពីមន្ទីរ ស-២១* :** ការចោទសួរ ឌុច អំពីការបង្កើតមន្ទីរ ស-២១ ត្រូវបានចាប់ផ្តើមដោយរៀបរាប់អំពីហេតុការណ៍បន្ទាប់ពីមន្ទីរ ម-១៣ រហូតដល់ពេលដែលគេចាត់គាត់ឱ្យទៅធ្វើការនៅមន្ទីរ ស-២១ ។ ដំបូងឡើយ គាត់ជាអនុប្រធានមន្ទីរ ស-២១ ហើយ **ណាត** ជាប្រធាន ។ ក្រោយមកនៅ ខែមិនា ឆ្នាំ១៩៧៦ **ណាត** ត្រូវផ្លាស់ទៅធ្វើការនៅកន្លែងផ្សេង ចំណែក ឌុច ត្រូវបាន **សុន សេន** តែងតាំងជាប្រធានមន្ទីរ ស-២១ ។ ឌុច អះអាងថា **សុន សេន** ជាអ្នកចេញបញ្ជាឱ្យបង្កើតមន្ទីរ ស-២១ ។ អក្សរ *ស* តំណាងឱ្យសន្តិសុខ ឬសន្តិភាព ដែលមានពាក្យពេញថា *សន្តិបាល* ហើយលេខ *២១* គឺជាលេខដែល **ណាត** ជ្រើសរើស ។

ឌុច ពន្យល់ថា មន្ទីរ ស-២១ គឺស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ **សុន សេន** ហើយក្រោយមក **នួន ជា** នៅពេលដែល **សុន សេន** ជាប់រវល់នៅសមរភូមិមុខ ។ គោលបំណងបង្កើតមន្ទីរ ស-២១ គឺដើម្បីឃុំឃាំង ធ្វើទារុណកម្មយកចម្លើយ និងកំទេចអ្នកទោស ។

១. អំណះអំណាង/គន្លឹះដែលបានលើកឡើងនៅពេលសវនាការ

ការលើកឡើងអំពីឯកសារមិនមានស្ថានភាពគតិយុត្ត : នាសប្តាហ៍នេះ បញ្ហាឯកសារនៅក្នុងសំណុំរឿង ដែលគេមិនបានពិនិត្យពីភាពស្របច្បាប់ គឺបានសួរដេញដោលសារជាថ្មី អំពីភាពអាចទទួលយកបាននូវឯកសាររបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា (DC-Cam) និង ឯកសាររបស់ឧត្តមស្នងការសហប្រជាជាតិ (UNOHCHR) ។

បញ្ហានៃការទទួលយកឯកសាររបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា (DC-Cam) ត្រូវបានលើកឡើងកាលពីសប្តាហ៍មុន នៅពេលចៅក្រម **Lavergne** សួរតទល់ឯកសារជាមួយនឹងជនជាប់ចោទ ដែលឯកសារនេះផ្តល់ដោយមជ្ឈមណ្ឌឯកសារកម្ពុជា (DC-Cam) ចំពោះសាក្សីពីររូបដែលបានស្លាប់ទៅ ។ នៅពេលនោះអង្គជំនុំជម្រះសម្រេចថានឹងដោះស្រាយបញ្ហានេះនាពេលក្រោយ និងបង្គាប់មិនឱ្យភាគីទាំងអស់យោងទៅលើឯកសារ ដែលទាក់ទងនឹងសាក្សីទាំងពីររូបនោះទេ។ បញ្ហានេះបានកើតឡើងជាច្រើនលើកច្រើនសារ នៅពេលដែលមេធាវីដើមបណ្តឹងអន្តរជាតិក្រុម២ កញ្ញា **Silke** បានព្យាយាមសួរតទល់សាក្សី **ចាន់ ខន** ជាមួយព័តិមានដែលគាត់បានផ្តល់ឱ្យមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា (DC-Cam) នៅឆ្នាំ២០០៣ ។ ក្នុងនាមសហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិ លោក **Alex Bates** បានលើកឡើងពីចេតនារបស់ហព្រះរាជអាជ្ញាចង់ឱ្យពិនិត្យនូវឯកសាររបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា (DC-Cam) ពាក់ព័ន្ធនឹងឈ្មោះ **ឈិន សុធី** ដែលយោងតាមការិយាល័យសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតមិនអាចរកឃើញដានបានទេ។ បន្ទាប់មកអង្គជំនុំជម្រះបានឱ្យគ្រប់ភាគីធ្វើសំណូមពរដោយផ្ទាល់មាត់លើបញ្ហានេះ ។

ក្នុងនាមសហព្រះរាជូអាជ្ញាលោក **Alex Bates** បានលើកហេតុផលថា សម្រាប់ឯកសារទាំងនោះ មាននៅក្នុងសំណុំរឿងរួចហើយ ភាពអាចទទួលយកបានមិនគួរមានបញ្ហាទេ ចំណោទតែមួយគត់គឺថា តើឯកសារទាំងនោះមានតំលៃប៉ុណ្ណា ។ លោក **Bates** បានលើកអំណះអំណាងរបស់គាត់ដោយផ្អែកលើវិធាន ៨៧(១) ដែលហៅថា *"ចំណុចចាប់ផ្តើម"* នៃភាពអាចទទួលយក។ វិធាន ៨៧(១) ចែងយ៉ាងច្បាស់ថា *"រាល់ភស្តុតាងទាំងអស់ត្រូវទទួលយក"* ។ យោងតាមលោក **Bates** ការជំទាស់នឹងការបញ្ចូលឯកសារក្នុងសំណុំរឿងគួរត្រូវបានលើកឡើងនៅក្នុងដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេត ក្រោមវិធាន ៧៦(២) នៃវិធានផ្ទៃក្នុង។ លោកបានលើកអំណះអំណាងបន្ថែមថា វិធាន ៧៦(៧) បានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់ថា *ដីកាដំណោះស្រាយត្រូវកែតម្រូវកំហុសនៃការមិនគោរពវិធាន* ។ ដោយសារតែអង្គភាពការពារក្តីខកខានមិនបានដាក់ពាក្យស្នើសុំដកចេញឯកសារនោះ នៅដំណាក់កាលស៊ើបអង្កេត ឥឡូវនេះឯកសារទាំងនោះត្រូវបានដាក់បញ្ចូលក្នុងសំណុំរឿងរួចហើយ គេមិនគួរលើកបញ្ហាភាពអាចទួលយកបាននៃឯកសារនោះមកដោះស្រាយទៀតទេ។

មេធាវីការពារក្តីលោក **Francois Roux** បានអះអាងថា ឯកសារទាំងពីរគួរត្រូវបដិសេធចោល បើយោងតាមវិធាន ៨៧(៣) ព្រោះថាឯកសារនោះមិនមានលក្ខណៈគតិយុត្ត *"មានភាពមិនសមស្របដើម្បីបញ្ជាក់ពីអង្គហេតុ ដែលត្រូវអះអាង"*

ហើយជាឯកសារមិនពាក់ព័ន្ធនិងច្រំដែល ។ ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ពាក់ពន្ធ័នឹងកង្វល់ទាក់ទងនឹងរបាយការណ៍របស់ **ឈិន សុធី** លោក **Roux** បានពន្យល់ថា ឌុច នឹងមានឆន្ទៈផ្តល់ចម្លើយ ប្រសិនបើអត្ថបទច្បាប់ដើមត្រូវបានផ្តល់ដោយសហ ព្រះរាជអាជ្ញា ។

<u>បទសម្ភាសន៍ ឌុច ដោយឧត្តមស្នងការសហប្រជាជាតិ (UNOHCHR) និងការអះអាងអំពីការបង្ខិតបង្ខំ :</u> យោងតាមការសួរដេញដោលកាលពីសប្តាហ៍មុន អំពីការទទួលយកនូវបទសម្ភាសន៍របស់ជនជាប់ចោទ ដែលធ្វើឡើងដោយលោក **Christophe Peschoux** កាលពីថ្ងៃពុធ លោកចៅក្រម **Lavergne** បានសួរជនជាប់ចោទ អំពីកាលៈទេសៈពេលដែលធ្វើបទសម្ភាសន៍។ ខណៈដែលតុលាការមិនទាន់ធ្វើសេចក្តីសម្រេចលើការទទួលយកឯកសារដែលមានបញ្ហានេះ លោកចៅក្រម **Lavergne** បានបំភ្លឺថា សំណួរគួរត្រូវឋិតក្រោមកាលៈទេសៈពេលដែលធ្វើបទសម្ភាសន៍ មិនមែនអំពីអត្ថន័យនៃការធ្វើសម្ភាសន៍ទេ។

នៅពេលឆ្លើយទៅនឹងសំណួរនេះ ឌុច បានអះអាងថា លោក **Peschoux** បានស្រែកដាក់គាត់ ក្នុងកំឡុងពេលធ្វើសម្ភាសន៍។ គាត់បានបញ្ជាក់ទៀតថា គាត់មិនត្រូវបានជូនដំណឹងជាមុនពីគោលបំណងនៃការធ្វើសម្ភាសន៍ទេ ហើយធ្វើដំណើរទៅកន្លែងសម្ភាសន៍ដោយគិតថា នឹងធ្វើការពិភាក្សាអំពីការសាងសង់សាលារៀន។ ឌុច បាននិយាយថា ការធ្វើ សម្ភាសន៍ គឺដូចជាការសួរចម្លើយ ពីព្រោះលោក **Peschoux** គាត់មានអាណត្តិពីអង្គការសហប្រជាជាតិ ដូច្នេះគាត់មានសិទ្ធិក្នុងការចោទសួរទៅជនជាប់ចោទ ដែលពេលនោះធ្វើឱ្យ ឌុច មានអារម្មណ៍ថា *"គាត់ត្រូវតែឆ្លើយតបទៅនឹងសំណួរទាំងនោះ"* ។ ការអះអាងនេះបាន បានបន្ថែមទៅលើអ្វីដែលមេធាវីការពារក្តី លោក **Francois Roux** បានលើកឡើងកាលពីលើកមុន អំពីលក្ខណៈមិនសមស្រប នៃការធ្វើសម្ភាសន៍ ដែលធ្វើឱ្យកាន់តែស្មុគស្មាញពីបញ្ហាការប្រើប្រាស់ឯកសារនេះ ។

<u>សេចក្តីសម្រេចអំពីការពន្យាពេលសម្រេចដោះលែងជនជាប់ចោទនៅក្រៅឃុំបណ្តោះអាសន្ន :</u> នៅថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ប្រធានអង្គជំនុំជម្រះ បានប្រកាសលើកការសម្រេចលើបញ្ហាដោះលែងជនជាប់ឱ្យនៅក្រៅឃុំបណ្តោះអាសន្ន ដែលបានស្នើសុំដោយមេធាវីការ-ពារក្តី កាលពីថ្ងៃទី១១ ខែមេសា ឆ្នាំ២០០៩ ។ អង្គជំនុំជម្រះ បានប្រកាសថា សេចក្តីសម្រេចលើការដោះលែងនឹងត្រូវលើកទៅសម្រេច នៅថ្ងៃទី១៥ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៩។ យោងតាមវិធាន៨២(៣) *អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងត្រូវសម្រេចឱ្យបានឆាប់រហ័សដែលអាចធ្វើទៅបាន និងគ្រប់ករណីទាំងអស់ ក្នុងរយៈពេលមិនឱ្យលើសពី ៣០ថ្ងៃ បន្ទាប់ពីបានទទួលពាក្យសុំ លើកលែងតែមានកាលៈទេសៈពិសេសដែលតំរូវឱ្យមានរយៈពេលយូរជាងនេះ។* ការពន្យាពេលរហូតដល់ ៤៥ថ្ងៃ ដោយសារមូលហេតុថា សំណុំរឿងនេះនៅតុលាការយោធា ដើម្បីទទួលបានព័ត៌មានគ្រប់ជ្រុងជ្រោយ និងចាំបាច់ក្នុងការពិភាក្សា អង្គជំនុំជម្រះបានស្នើទៅតុលាការយោធា ដើម្បីផ្តល់សំណុំរឿងនេះ។ សំណុំរឿងនេះទើបតែទទួលបានមួយសប្តាហ៍មុនបុណ្យចូលឆ្នាំខ្មែរ ហើយតំរូវឱ្យមានពេលគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការបកប្រែ ពេលវេលាសមរម្យដល់ភាគីក្នុងការផ្តល់យោបល់ និងដោយសារពីរសប្តាហ៍ខាងមុខជាថ្ងៃបុណ្យចំរើនព្រះជន្មព្រះមហាក្សត្រ ជាហេតុនាំឱ្យមានការពន្យាពេលនេះ។

៣. ការចូលរួមរបស់ជនរងគ្រោះ និង ការការពារ និងគាំទ្រសាក្សី និងជនរងគ្រោះ

វត្តមានរបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី : វត្តមានរបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីនៅសប្តាហ៍ទីបីនៃដំណើរការកាត់ទោសខុចនេះ មានចំនួនតែបីរូបប៉ុណ្ណោះ ។

ភាពចាំបាច់សម្រាប់អង្គជំនុំជម្រះក្នុងប្រាប់ពី សិទ្ធិ កាតព្វកិច្ច និង លក្ខខណ្ឌនានារបស់សាក្សីមុនការចោទសួរ :
ក្នុងកំឡុងពេលចោទសួរសាក្សី មេធាវីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីបានបង្ហាញឱ្យឃើញពីកង្វល់ និងការព្រួយបារម្ភទៅលើសុវត្ថិភាពទូទៅរបស់សាក្សី ជាពិសេសសាក្សី **ចាន់ ខន** ។ សំណួរមួយដែលបានចោទសួរដោយមេធាវីដើមបណ្តឹងក្រុម២ *ថាតើសាក្សីមានអារម្មណ៍ល្អដែរឬទេក្នុងការផ្តល់សក្ខីកម្ម នៅពេលស្ថិតនៅក្នុងបន្ទប់រួមជាមួយជនជាប់ចោទ*។ វាជាការល្អនៅពេលតាំងសំណួរអ្វីមួយដែលបានកើតឡើង *ថាតើសាក្សីបានឆ្លើយនូវការពិត* ហើយប្រហែលជាការប្រសើរ ប្រសិនបើអង្គ ជំនុំជម្រះបានលើកបញ្ហានេះមុនលើកបញ្ហាពាក់ព័ន្ធ ជនរងគ្រោះ និងសាក្សីដែលត្រូវគាំពារ ព្រមទាំងសិទ្ធិនិងកាតព្វកិច្ចរបស់ សាក្សី ជាជាងភាគីជាអ្នកលើកក្នុងកំឡុងពេលសាកសួរ ។

យន្តការការពារសាក្សី : ដោយសារតែករណីនេះកើតមាននៅសប្តាហ៍មុន ការផ្តល់នូវរហស្សនាមដល់សាក្សីមិនត្រូវបានយកមកប្រើ ក្នុងកំឡុងពេលសួរដេញដោល ហើយអង្គជំនុំជម្រះក៏មិនបានលើកឡើងនូវបញ្ហានេះ ។

សំណួរច្រំដែល : អង្គជំនុំជម្រះបានដាស់តឿនជាច្រើនលើកច្រើនសារកុំឱ្យសួរសំណួរច្រំដែល ។ ប្រធានអង្គជំនុំជម្រះលោក **និល ណុន** បានដាស់តឿនកើនរំលឹកភាគីមិនឱ្យតាំងសំណួរច្រំដែល អំឡុងពេលមានការជំទាស់ដោយមេធាវីការពារ អំពីរបៀបដែលមេធាវី ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីប៉ុនប៉ងសួរសំណួរទៅជនជាប់ចោទ ។ ប្រធានអង្គជំនុំជម្រះមិនបានលើកឡើងដោយចំៗ នោះទេ គឺគ្រាន់តែ រំលឹកដល់មេធាវីដើមបណ្តឹងកុំឱ្យសួរសំណួរច្រំដែល ព្រោះជនជាប់ចោទបានលើកឡើងអំពីបញ្ហានេះជាច្រើនលើកច្រើនសារ មុននឹងគាត់ឆ្លើយសំនួ ។ គេគួរកត់សំគាល់ផងដែរថា ផ្ទុយពីសប្តាហ៍មុន សវនាការថ្ងៃច័ន្ទនេះ ក្រុមមេធាវីដើមបណ្តឹងមិនបានតាំងសំនួរច្រើនចំពោះសាក្សី **ចាន់ វឿន** ដូចដែលធ្លាប់បានធ្វើចំពោះជនជាប់ចោទ និងសាក្សីមុនទេ នេះប្រហែលជា ដោយសារពួកគេមិនចង់ឱ្យអង្គជំនុំជម្រះឃើញកាន់តែច្បាស់នូវមន្ទិលទៅលើសក្ខីកម្មនេះ បន្ទាប់ពីអង្គជំនុំ ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត បណ្តាលមកពីកំហុសនៃការបកប្រែ ដែលធ្វើឱ្យការតាំងសំណួររបស់ភាគីជាសំណួរច្រំដែល (សូមអានបន្ថែមក្នុងចំនុច **ការគ្រប់គ្រងផ្នែកតុលាការ** អំពី *កង្វល់ពាក់ព័ន្ធនឹងការបកប្រែភាសា* ខាងក្រោម) ។

៤. ការគ្រប់គ្រងផ្នែកតុលាការ

ការគ្រប់គ្រងផ្នែកសវនាការ: ដំណើរការនីតិវិធីនាសប្តាហ៍នេះបានប្រព្រឹត្តទៅយ៉ាងរលូន ។ នៅថ្ងៃទី៣ នៃសប្តាហ៍នេះ អង្គជំនុំជម្រះការពន្យាការសម្រាកអាហារថ្ងៃត្រង់ដ៏យូ ដូច្នេះដំណើរការសវនាការបានបន្តនៅពេលរសៀលដោយឥតឈប់សម្រាក ។ ចំណែកងថ្ងៃទី៤ សវនាការចាប់ផ្តើមយឺតប្រមាណជា ៣០នាទី និងបញ្ចប់ត្រឹមថ្ងៃត្រង់ ។ នៅចុងបញ្ចប់ប្រធានអង្គជំនុំជម្រះបានប្រកាស

ឈប់សម្រាក ការកាត់ក្ដីមួយរយៈ ដើម្បីទុកពេលសម្រាប់ធ្វើការដោះស្រាយបញ្ហាដែលនៅសេសសល់ត្រូវសម្រេចមួយចំនួន ។

និយាយជារួមមក អង្គជំនុំជម្រះបានប្រឹងប្រែងគួរឱ្យកោតសរសើរ ក្នុងគ្រប់គ្រងពេលវេលាឱ្យមានប្រសិទ្ធិភាពក្នុងដំណើរការនីតិវិធី ។ ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ក្រុមឃ្លាំមើលតុលាការបានកត់សំគាល់ឃើញ អង្គជំនុំជម្រះបានដោះស្រាយបញ្ហាវិធានមួយចំនួន តែនៅពេលដែលមានការលើកឡើងពីភាគីប៉ុណ្ណោះ ។ ម្យ៉ាងទៀតក៏ទំនងជានឹងមានការផ្លាស់ប្ដូរមួយចំនួនត្រូវធ្វើការសម្រេចចំពោះបញ្ហាដូចគ្នាដែលបានលើកឡើង ដោយសារ តែមិនមានមូលហេតុច្បាស់លាស់ ។ បន្ថែមលើសពីនេះមានការផ្លាស់ផ្ដូរវិធានមួយចំនួនទាក់ទងនឹងបញ្ហានេះដោយមិនបានបញ្ជាក់ពីមូលហេតុឱ្យបានច្បាស់លាស់ ។ ឧទាហរណ៍ មេធាវីដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីមួយរូបបានតទល់សាក្សីជាមួយ ឯកសាររបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា (DC-Cam) ដែលពីមុនបានអនុញ្ញាតឱ្យប្រើក្នុងការសាកសួរ ។ សាក្សីបានបញ្ជាក់ថា គាត់មិនបានចាំកិច្ចសម្ភាសន៍ដែលបានធ្វើឡើងនោះទេ (បាត់ន័យដោយសារតែកំហុសនៃការបកប្រែ) ហើយភ្លាមនោះអង្គជំនុំជម្រះបានប្ដូរការវិធានរបស់ខ្លួនវិញ ។ វាហាក់ដូចជាមិនច្បាស់លាស់ចំពោះមូលហេតុដែលថា ការដែលសាក្សីមិនអាចចាំបាននូវកិច្ចសម្ភាសន៍នោះ ត្រូវតែហាមមិនឱ្យមេធាវីដើមបណ្ដឹងមិនឱ្យធ្វើការតទល់សាក្សីជាមួយអំពីខ្លឹមសារកិច្ចសម្ភាសន៍ ។

<u>កង្វល់ពាក់ព័ន្ធនឹងការបកប្រែភាសា</u> : មានបញ្ហាពីរពាក់ព័ន្ធនឹងការបកប្រែភាសា ទីមួយ គឺការបកប្រែឯកសារនៅក្នុងសំណុំរឿងជាពិសេសឯកសាររបស់មជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជា ។ ដូចដែលបានលើកឡើងដោយសហមេធាវីការពារលោក **Francois Roux** ថាការបកប្រែកិច្ចសម្ភាសន៍របស់សាក្សីជាមួយអង្គការក្រៅរដ្ឋាភិបាល ជាភាសាខ្មែរ និងបារាំង មានកាលបរិច្ឆេទខុសគ្នា ។ លោក **Roux** បានយកបញ្ហានេះជាមូលដ្ឋានបញ្ជាក់ថា ឯកសារនោះមិនមានលក្ខណៈសមស្របសម្រាប់ប្រើក្នុងដំណើរក្ដីតាមផ្លូវច្បាប់ទេ ។

បញ្ហាទីពីរគឺ គឺការធ្លាក់ចុះនៃគុណភាពការបកប្រែ ដែលធ្វើឱ្យមានការឆ្លើយតបដោយច្រលំក្នុងពេលសាកសួរ ធ្វើឱ្យសាក្សីធុញទ្រាន់ និងសូម្បីតែ អ្វីដែលអង្គជំនុំជម្រះបានហាមមេធាវីដើមបណ្ដឹងក្នុងពេលសាកសួរក៏ត្រូវច្រលំដែរ ។ ឧទាហរណ៍ នៅត្រង់ចំណុចមួយ សាក្សី **ចាន់ ខន** ពេលផ្ដល់សក្ខីកម្ម គាត់បានលើកឡើងថា គាត់ចង់ឆ្លើយសំណួរដោយឥតលាក់លៀម ប្រសិនបើគេប្រើឃ្លាឃ្លោងក្នុងលក្ខណៈសាមញ្ញ ។ ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ សាក្សីនៅតែមានការពិកបាកយល់សំនួរដែលភាគីបានលើកឡើង ដែលនេះមិនមែនដោយសារតែអ្នកសួរបានប្រើពាក្យពិបាកនោះទេ ប៉ុន្តែទំនងមកពីការបកប្រែ ប្រើពាក្យស្មុកស្មាញ ។ សហមេធាវីការពារក្ដីអន្តរជាតិបានលើកឡើងនូវបញ្ហានេះដល់អង្គជំនុំជម្រះជាច្រើនលើកច្រើនសារ ដោយចាត់ទុកថា បញ្ហាបកប្រែភាសា ធ្វើឱ្យកាន់តែលំបាកក្នុងការស្វែងរកយុត្តិធម៌ ។ បញ្ហានេះត្រូវបានគាំទ្រដោយភាគី ហើយអង្គជម្រះបានសម្រេចថា នឹងចាត់វិធាន ការជាជំហានៗ ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហា ។

<u>វិន័យក្នុងសាលសវនាការ</u> : ឥរិយាបថដែលភាគីបានសួរជនជាប់ចោទត្រូវបានលើកឡើងនាសប្ដាហ៍ទី៣ ក្នុងកំឡុង ពេលសាកសួរដោយមេធាវីដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីក្រុម២ ។ បញ្ហានេះត្រូវបានលើកឡើងម្ដងទៀត នៅពេលភាគីដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណីមួយក្រុមបានសួរតទល់ជនជាប់ចោទ ជាមួយ សក្ខីកម្មរបស់សាក្សី **ចាន់ ខន** ។ លោក **Roux** បានចោទសួរអំពី ឥរិយាបថរបស់មេធាវី

ហើយស្នើសុំឱ្យអង្គជំនុំជម្រះបង្គាប់ឱ្យមេធាវីប្រើពាក្យគួរសមពេលចោទសួរ ព្រោះថាសវនាការនេះ មិនមែនជាការប្រកួតប្រជាល់នោះទេ ។

ការគោរពវិធានតុលាការពីសំណាក់ភាគីក៏ជាបញ្ហាផងដែរ ជាពិសេសពេលមានការចោទសួរសាក្សី **ចាន់ ខន** ដោយមេធាវីអន្តរជាតិក្រុម២ ដោយប្រើកិច្ចសម្ភាសន៍របស់សាក្សីរូបនេះជាមួយមជ្ឈមណ្ឌលឯកសារកម្ពុជាធ្វើជាមូលដ្ឋានក្នុងការចោទសួរ (ចំនុចនេះមានរៀបរាប់នៅ *ការគ្រប់គ្រងផ្នែកសវនាការ* នៃរបាយការណ៍នេះ) ។ អង្គជំនុំជម្រះបានចេញបញ្ជាមិនឱ្យមេធាវីចោទសួរពាក់ព័ន្ធនឹងឯកសារនោះ ។ ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ មេធាវីនៅតែបន្តលើកឡើងសំណួរដែលពាក់ព័ន្ធនឹងឯកសារនោះដដែល បើទោះជាអង្គជំនុំជម្រះបានណែនាំច្រើនដងក៏ដោយ ដូចនេះ លោក **Roux** ស្នើសុំអង្គជំនុំជម្រះចេញបញ្ជាមិនឱ្យសាក្សីឆ្លើយសំណួរទាំងនោះ ។

<u>វត្តមានអ្នកចូលរួមក្នុងសាលជំនុំជម្រះ</u> : បីថ្ងៃដំបូងនៃដំណើរការសវនាការសប្តាហ៍នេះ មានអ្នកចូលរួមតែ ៣០ ទៅ ៥០នាក់ប៉ុណ្ណោះ ។ ទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ចំនួនអ្នកចូលរួមបានកើនឡើងគួរឱ្យកត់សំគាល់ ។ មានអ្នកចូលរួមចំនួនជាង ៤០០នាក់ ក្នុងនោះប្រជាពលរដ្ឋប្រហែល ២០០នាក់ មកពីឃុំ **អមលាំង** ហើយខ្លះទៀតមកពីខេត្តផ្សេងៗ សាកលវិទ្យាល័យ និងអង្គការមិនមែនរដ្ឋាភិបាល ។ សប្តាហ៍នេះមានដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី តែពនាក់ប៉ុណ្ណោះ តែទោះបីជាយ៉ាងណាក៏ដោយ មេធាវីទាំង ៤ក្រុមមានវត្តមានតំណាងឱ្យពួកគេ ។

<u>អវត្តមានសហព្រះរាជអាជ្ញា</u> : សហព្រះរាជអាជ្ញាជាតិ និងអន្តរជាតិ លោកស្រី **ជា លាង** និងលោក **Robert Petit** មិនមានវត្តមានកំឡុងពេលសវនាការទេនាសប្តាហ៍នេះ ។ លោក **យ៉េត ចរិយា** និងលោក **តាន់ សេណារ៉ុង** (ផ្លាស់ប្តូរគ្នា) ជំនួសសហព្រះរាជអាជ្ញាជាតិ ចំណែកឯលោក **Alex Bates** ជំនួសសហព្រះរាជអាជ្ញាអន្តរជាតិក្នុងពេលសវនាការ ។

<u>បញ្ហាបច្ចេកទេស</u> : ប្រព័ន្ធលកសម្លេងត្រូវបានរំខាន ដែលធ្វើឱ្យមានការរអាក់រអួលដល់ការបកប្រែ ក្នុងកំឡុងពេលសវនាការ ។ ជាធម្មតាបញ្ហានេះបណ្តាលមកពីមានសំលេងដែលរំខានដល់ការបកប្រែ ដូចជាទូរស័ព្ទដៃ ដែលត្រូវបានហាមឃាត់មិនឱ្យយកចូលបន្ទប់បកប្រែ រួមទាំងអ្នកបកប្រែ ។ អ្វីដែលគួរកត់សំគាល់ជាងនេះទៀត គឺសម្លេងភ្លៀងបានរំខាន និងបណ្តាលឱ្យពិបាកស្តាប់ ជាហេតុធ្វើឱ្យអង្គជំនុំជម្រះសម្រេចផ្អាកសវនាការ ១០នាទី ។ ដោយកត់សំគាល់ថា រដូវវស្សាជិតចូលមកដល់ តុលាការគប្បីបំពាក់នូវប្រព័ន្ធមិនឱ្យសំលេងជ្រៀតចូលបាននៅក្នុងបន្ទប់បកប្រែ ។

តារាងគ្រប់គ្រងពេលវេលា

ថ្ងៃ- កាលបរិច្ឆេទ	ចាប់ផ្តើម	សំរាក- ព្រឹក	អាហារថ្ងៃត្រង់	សំរាក- រសៀល	បញ្ចប់	សរុបចំនួនម៉ោង
ច័ន្ទ ២០.០៤.០៩	០៩:១០	១០:៣៤-១១:00	១២:១១-១៣:៤០	១៤:៤៣- ១៥:០៥	១៦:៣០	៤ម៉ ៥៧នាទី
អង្គារ ២១.០៤.០៩	០៩:០៦	១០:៣០-១០:៥៥	១២:០៥-១៣:៣៥	១៤:៤៥-១៥:១៥	១៦:២០	៤ម៉ ៤៩នាទី
ពុធ ២២.០៤.០៩	០៩:១០	១០:៤៨-១១:៣៥	១២:១៥-១៤:00	គ្មាន	១៦:១៥	៤ម៉ ៣៣នាទី
ព្រហស្បតិ៍ ២៣.០៤.០៩	០៩:៣០	១០:៤៥-១១:០៧			១២:២០	២ម៉ ២៨នាទី

ចំនួនម៉ោងជាមធ្យម : ៤ម៉ ២០នាទី

ចំនួនម៉ោងសរុបសំរាប់សប្តាហ៍នេះ : ១៦ម៉ ៤៧នាទី

ចំនួន ម៉ោង ថ្ងៃ និង សប្តាហ៍ សរុបសំរាប់សវនាការបីសប្តាហ៍ : ៤៨ម៉ នៃ ១១ថ្ងៃសវនាការ នៃ សប្តាហ៍ទី៣

អំពីកម្មវិធីអ្នកឃ្លាំមើលតុលាការកាត់ទោសខ្មែរក្រហម ("កម្មវិធី") : ជាកម្មវិធីរបស់អង្គការ the Asian International Justice Initiative (AIJI) ដែលជាកិច្ចសហការរវាង U.C. Berkeley War Crimes Studies Center និង East-West Center ។ កម្មវិធីនេះចេញរបាយការណ៍ប្រចាំសប្តាហ៍ អំពីកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីសវនាការនៅអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា (អ.វ.ត.ក.) ឬ តុលាការកាត់ទោសខ្មែរក្រហម។ បច្ចុប្បន្ន កម្មវិធីនេះកំពុងតែឃ្លាំមើលដំណើរការនៃការកាត់ទោសលើសំណុំរឿង កាំង ហ្គិចអ៊ាវ ហៅ ឌុច ដែលជារឿងក្តីដំបូងឈានដល់ដំណាក់កាលអង្គជំនុំជម្រះ។

របាយការណ៍ប្រចាំសប្តាហ៍នេះ ត្រូវបានសរសេរដោយក្រុមអ្នកឃ្លាំមើលតុលាការដែលដឹកនាំដោយលោកស្រី **Michelle Staggs** នាយិការង នៃអង្គការ AIJI ដែលមានសមាសភាពដូចខាងក្រោម:

<u>ក្រុមទី១</u>.
- លោកស្រី **ជូ វិនាថ** : ប្រធានកម្មវិធីសង្កេតការណ៍តុលាការនៃ CSD
- លោក **ភ័ក្រ្ត សារ៉ន** : បុគ្គលិកអង្គការ UNOHCHR
- កញ្ញា **Yvette Anthony** : សិង្ហបុរី
- កញ្ញា **Sybylle Dischler** : ស្វីស
- លោក **Florian Hansen** : អាល្លឺម៉ង់

<u>ក្រុមទី២</u>.
- កញ្ញា. **សេក សុវណ្ណា** : មេធាវី អង្គការ CLEC
- លោក **ង៉ែត សុវណ្ណនិត** : បុគ្គលិកអង្គការ KID
- កញ្ញា **Aviva Nababan** : ឥណ្ឌូនេស៊ី
- កញ្ញា **Romana Weber** : ស្វីស
- កញ្ញា **Binxin Zhang** : ចិន

កម្មវិធីនេះ បានសហការជាមួយមជ្ឈមណ្ឌលអភិវឌ្ឍន៍សង្គម (CSD) ដើម្បីផ្សព្វផ្សាយរបាយការណ៍នេះ ។ លោក- អ្នកអាចរកបាននូវរបាយការណ៍នេះជាភាសាខ្មែរ និង អង់គ្លេស នៅក្នុង www.csdcambodia.org; www.kidcambodia.org និង http://socrates.berkeley.edu/~warcrime/ ។